

”Kyllä sinun käsissäsi vielä kerran työn tukka kääntyy”

Heikki Meriläisen *Pietolan tyttöjen* kansankuva ja kieli fennomaanien odotusten kontekstissa

Elina Kivinen

Kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
Humanistinen tiedekunta
Kirjallisuus
Joulukuu 2022

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
2 <i>Pietolan tyttöjen</i> kontekstia	6
2.1 Talonpoikaissäätö ja sääty-yhteiskunta	6
2.2 Kansankirjallisuuden ilmiö	7
3 Kansankuva.....	10
3.1 Työteliäisyys ja asema	10
3.2 Pukeutuminen, avioituminen ja sivistys	14
3.3 Kansan paheet.....	18
4 Kieli	23
5 Päätäntö.....	26
Lähteet	29

1 Johdanto

Tarkastelen tutkielmassani, kuinka fennomaanien¹ kansankirjailijoille asettamat vaatimukset kielen ja kansankuvan suhteen toteutuvat Heikki Meriläisen teoksessa *Pietolan tytöt* (1892). Samalla tutkimuskysymykseeni nivoutuu myös tarve hahmottaa, millaisia odotuksia fennomaaneilla oli kansankirjallisuuden kielen ja kansankuvan suhteen. Millaista on fennomaanien tavoitteita tukeva kieli ja millainen on oikeanlainen kansankuva? Tässä selvitystyössä olen nojannut Pentti Lassilan teokseen *Syvistä riveistä – Kansankirjailija, sivistyneistö ja kirjallisuus 1800-luvulla* (2008) sekä Laura-Kristiina Moilasen väitöskirjaan *Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana* (2008). Metodologisesti tutkielmani pohjaa näin ollen vahvasti kontekstualisoivaan lähilukuun.

Tutkielmani kannalta keskeisiksi käsitteiksi nousevat *kansa* ja *sääty* sekä *kansankirjailija* ja *kirjallisuus*. Käytän tutkielmassani kansan käsitettä siinä merkityksessä kuin se 1800-luvun kirjallisuudessa ilmeni, eli tarkoitan kansalla maalaisrahvasta – sekä maata omistavia talonpoikia että maatonta väestöä² (Lassila 2008, 9). Säädyn puolestaan ymmärrän kaksijakoisena: poliittiseen valtiosäätyyn ja sosiaaliseen yhteiskuntasäätyyn jakautuvana hierarkkisena järjestelmänä, joka määrittää yksilön asemaa yhteisössään. Tutkielmassani säädyllä tarkoitetaan säädyn sosiaalista ryhmittelytapaa, sillä toisin kuin valtiosäätyyn, kansan voidaan katsoa sijoittuvan kokonaisuudessaan talonpoikaissäädyn sosiaaliseen ryhmitykseen. (Moilanen 2008, 10–11; Wirilander 1974, 22.) Kansankirjallisuudella puolestaan tarkoitetaan 1800-luvun lopun ilmiötä, joka näytteli tärkeää roolia fennomaanien kulttuuriprojektissa. Kansankirjailijat olivat itseoppineita, maalaisväestöstä lähtöisin olevia kirjailijoita, jotka kirjoittivat suomeksi itselleen tutusta elinpiiristä – heidän kirjoittamaansa kirjallisuutta kutsuttiin kansankirjallisuudeksi. (Lassila 2008, 5, 9.)

Taustaltaan Heikki Meriläinen (1847–1939) sopii tähän kansankirjailijan muottiin. Hän syntyi Sotkamossa ankaraan körttiläiskotiin huonemies³ Mikko Meriläisen perheeseen. Meriläinen oli kouluja käymätön, mutta oppi lukemaan 5-vuotiaana sekä kirjoitustaidon vaimoltaan 25-

¹ 1800-luvun liike, joka pyrki muun muassa parantamaan talonpoikien asemaa, edistämään suomenkielistä koulutusta sekä suomen kielen virallista asemaa (Konttinen 1991, 137).

² Kaupunkilainen kansa ilmaantui kirjallisuuteen vasta 1800-luvun lopulla (Lassila 2008, 9).

³ Toisten huoneissa asuva henkilö, joka vastineena asuinpaikasta osallistui talon töihin (Kotimaisten kielten keskus 2022).

vuotiaana. Vaikka Meriläinen tunnetaan parhaiten työstään kirjailijana sekä perinteenkerääjänä, sai hän pääasiallisesti toimeentulonsa viljelemällä maata ja kalastamalla sekä työskentelemällä muun muassa seppänä ja maanmittarin apulaisena. (Kurki 2002, 11.) 40-vuotisella kirjailijanurallaan Meriläinen julkaisi 13 teosta, joista *Pietolan tytöt* oli Meriläisen toinen.

Vuonna 1892 ilmestynyt *Pietolan tytöt* tunnetaan parhaiten ensimmäisenä Aleksis Kiven *Seitsemästä veljeksestä* (1870) tehtynä pastissina eli mukaelmana (Viitaniemi 2013). Seitsemän veljeksien sijaan teoksessa seurataan kuitenkin yhdeksää sisarta: Reetaa, Kerttua, Aunoa, Riikkaa, Sannaa, Vappua, Katria, Saaraa ja Marttaa (vanhimasta nuorimpaan lueteltuna). Rakenteellisesti teos on jaettu neljään osaan, joissa tyttöjen kehitystä seurataan aina lapsuudesta vanhuuden kynnykselle asti.

Vaikka *Pietolan tyttöihin* suhtauduttiinkin sen ilmestyttyä varovaisen myönteisesti, jäi se lopulta jokseenkin vähälle huomiolle (ibid.). Tämä tuntuu heijastuvan myös teoksesta tehdyn tutkimuksen määrään, sillä *Pietolan tytöistä* löytyy vain yksi opinnäytetyö, Terttu Lindqvistin *Luonnonkuvaus Heikki Meriläisen romaanissa "Pietolan tytöt"* (1929), johon en huonon saatavuuden vuoksi ole valitettavasti päässyt vielä tutustumaan.

Tämän selvän tutkimuksellisen aukon täyttämisen lisäksi tutkielmani tekemistä motivoi kansankirjailijoiden kohtalon traagisuus. Heidän kirjallista uraansa kannustettiin ja tuettiin vain niin kauan kuin heistä oli hyötyä: heidän panostaan tarvittiin suomenkielisen kirjallisuusinstituution kehittämiseen 1800-luvun loppuneljänneksellä, mutta jo 1900-luvun alussa kansankirjallisuuden koko ilmiö haluttiin siivota pois kirjallisuushistoriasta⁴ (Lassila 2008, 19–20). Heikki Meriläisenkin kirjoitusinto hyytyi, kun kustantajat eivät enää osoittaneet kiinnostusta hänen käsikirjoituksiaan kohtaan (Lassila 2008, 210). Voidaan siis sanoa, että teoksen sekä kirjailijan valintaani motivoi aiemman tutkimuksen vähäisyys ja näkökulmani mielenkiinto kansankirjailijoiden ja fennomaanien väliseen valta-asetelmaan.

Taustoitin tutkielmani aihetta ensin pienellä katsauksella *Pietolan tyttöjen* historialliseen kontekstiin: sääty-yhteiskuntaan, joka saneli oikeanlaista kansankuvaa, sekä kansankirjallisuuden ilmiötä osana fennomaanien kulttuuriprojektia ja niitä vaateita, mitä tämä

⁴ Päivi Lappalaisen (2000, 51) mukaan kansankirjailija Pietari Päivärinta laskettaisiin 1880-luvun alun realismin merkittävimmäksi kirjailijaksi, jos mittarina käytettäisiin hänen teostensa saamaa aikalaiskritiikkiä ja -suosiota.

asetti kansankirjallisuudelle. Tätä taustaa vasten peilaan sitten *Pietolan tytöistä* hahmottuvaa kansankuvaa sekä sen kieltä.

2 *Pietolan tyttöjen kontekstia*

2.1 Talonpoikaissäätö ja sääty-yhteiskunta

1800-luvun loppupuoliskolla Suomessa oli yhä vallalla nelisäätyjärjestelmä, joskin se oli jo murreksessa. Järjestelmä jakoi ihmiset neljään säätyyn: aatelistoon, papistoon, porvaristoon ja talonpoikaissäätöyn (Moilanen 2008, 10). Nämä säädyt voidaan lisäksi jakaa vielä edelleen säädyn poliittiseen ja sosiaaliseen puoleen, valtiosäätyyn ja yhteiskuntasäätyyn. Valtiosääty on suppeampi ja pitää sisällään vain valtiopäivillä edustetun väestöryhmän, äänioikeutetut. Sen sijaan yhteiskuntasäädyn piiriin lasketaan laajempi ihmisryhmä, jonka ytimeksi valtiosääty voidaan hahmottaa. (Wirilander 1974, 15.) Esimerkiksi talonpoikaissäädyn kohdalla valtiosäätyä olivat perintötilojen ja kruunutilojen omistajat, kun taas yhteiskuntasäätyyn kuuluivat näiden lisäksi myös muu osa kansasta, kuten esimerkiksi torpparit, palkolliset ja maaton väestö (Wirilander 1974, 22). Tutkielmassani käsitellään säätyä pelkästään sosiaalisena ryhmittymänä.

Sääty-yhteiskunnassa ihmisen sääty nähtiin pääasiassa synnynnäisenä ja se määritteli ihmisen toimintamahdollisuuksia sosiaalisessa ympäristössään (Moilanen 2008, 24). 1800-luvun kuluessa sääty-yhteiskunta alkoi kuitenkin jo rakoilla ja siirtyä peritystä asemasta sivistykseen ja koulutukseen perustuvaan järjestelmään – joskin ylempi koulutus pyrittiin varaamaan lahjakkaampana pidetyille yläluokalle (Konttinen 1991, 122). Säätyläistön rinnalle alkoi muodostua sivistyneistö ja sääty-yhteiskunta muuttua luokkayhteiskunnaksi (Wirilander 1974, 396–397).

Ihmisten ajattelussa ja kirjallisuudessa sääty-yhteiskuntaan kytkeytyvä maailmankuva eli kuitenkin pitkään. Ajatusta sääty-yhteiskunnan vakaudesta ja hierarkkisuudesta haluttiin usein jopa vaalia, vaikka se alkoikin olla jo menneisyyttä. Tämä on nähtävissä erityisesti kansankirjallisuudessa. (Lassila 2008, 81; Moilanen 2008, 65.) Kansan suurimmat hyveetkin palautuvat kirjallisuudessa säädynmukaiseen toimintaan: kansalle katsottiin sopivaksi työteliäisyys ja tästä mahdollisesti seurannut statuksen nousu säätyrajoissa, saman säätyinen avioituminen, säädyllinen pukeutuminen ja talonpoikaissäädylle sovelias sivistys (Moilanen 2008, 47, 50, 85, 139; Wirilander 1974, 45–46). Nämä säädyllisyyden osa-alueet toimivat ohjaavana suuntaviivana ja rakenteen jäsentäjinä myöhemmin kansankuvaa analysoidessani.

2.2 Kansankirjallisuuden ilmiö

Kansankirjailijoiksi kutsutaan 1800-luvun viimeisen neljänneksen itseoppineita, maalaisväestöstä lähtöisin olevia kirjailijoita, jotka kirjoittivat suomeksi omasta elinpiiristään. He saattoivat teoksissaan kuvata esimerkiksi omaa kotikyläänsä sekä kansanhmisten jokapäiväistä elämää siellä. (Lassila 2008, 5.)

Kansankirjallisuuden suhteellisen lyhyen kultakauden voidaan katsoa saaneen alkunsa, kun Pietari Päivärinta julkaisi ensimmäisen kaunokirjallisen teoksensa *Elämäni* vuonna 1877 ja samalla nosti kansankirjallisuuden ja kansankirjailijat yleiseen kirjallisuuskeskusteluun (Lassila 2008, 15). Kuitenkin jo 1880-luvulla kansainvälisen realismin Suomeen rantautumisen myötä kansankirjallisuus alkoi menettää merkitystään ja 1900-luvun vaihteessa sen kohtalona oli siirto kirjallisuushistorian kehityskertomuksesta osaksi sivistyshistoriaa (Lassila 2008, 20, 97).

Kansankirjallisuuden ilmiön lyhyttä elinikää selittää osin sille annettu ennemminkin funktionaalinen kuin esteettinen tehtävä. Kansankirjailijat olivat nimittäin tärkeässä roolissa fennomaanien pyrkiessä kehittämään suomenkielistä kirjallisuutta ja kirjallisuusinstituutiota sekä nostaessa suomen kieltä sivistyskieleksi (Lassila 2008, 9, 18). Suomalaisen sivistyneistön, ja näin ollen myös kaunokirjallisuutta kirjoittavan ja sitä lukevan väestöosan, ollessa pääsääntöisesti ruotsinkielistä ei suomenkielisen kirjallisuuden kannattavalle kustannustoiminnalle ollut edellytyksiä eikä toisaalta kirjoittajiakaan (Lassila 2008, 71). Tämä johti fennomaanisivistyneistön kääntymään kansan puoleen (Lassila 2008, 16).

On kuitenkin hyvä huomata, että tässä yhteydessä suomenkielisellä kirjallisuudella tarkoitetaan sivistyneistön suomeksi kirjoittamaan tai kustantamaa kirjallisuutta. Kansalla oli nimittäin 1800-luvun loppupuoliskolla jo oma elävä ja suosittu kirjallisuudenlajinsa, arkkikirjallisuus⁵. Arkkiveisuja myytiin 4–16 sivun paksuisina vihkoina, jotka sisälsivät yleensä laulettavaksi tarkoitettua runoutta sekä joskus myös kuvia ja proosatekstiä. Sekä arkkikirjallisuuden kirjoittaminen, painaminen kuin myyminen ja kuluttaminenkin keskittyivät kansan pariin, sivistyneistön kontrollin ulottumattomiin. (Hakapää 2013, 221–222.) Sivistyneistön silmissä

⁵ Esimerkiksi Jyrki Hakapään (2013, 222, 226) Emile Zolaankin vertaamaan, Suomen kuuluisimman arkkiveisujen kirjoittajan Frans August Kaseliusksen (1838–1894) kokonaisympäristön arvioidaan olleen 400 000 kappaletta – ja tämäkin todennäköisesti alakanttiin arvioituna.

tämä kirjallisuudenmuoto nähtiin kuitenkin vihteellisyydessään paheksuttavana ja sekä moraalisesti että siveellisesti epäilyttävänä. ”Kirjallisuuden rikkaruohoina”, jotka olivat syrjäyttäneet kansallisesti arvokkaana pidetyn kalevalamittaisen lauluperinteen. (Hakapää 2013, 243.)

Fennomaanien suunnitelmissa kansankirjailijoilla oli näin ollen kaksi erilaista yleisöä ja erilaista tarkoitusta. Ensinnäkin oli kansa, jonka parissa kansankirjallisuudella pyrittiin levittämään kansallista kustannustoimintaa hyödyntävän ja kehittävän suomenkielisen kirjallisuuden lukijakuntaa sekä syrjäyttämään paheksuttua arkkikirjallisuutta. Toisaalta taas pääasiallisesti ruotsinkielinen ja kansan elämästä etäännytynyt sivistyneistö, joka tuli tutustuttaa suomen kieleen ja kansan elämään. (Lassila 2008, 16, 65.) Mielenkiintoa suomen kielellä lukemiselle kyllä löytyi, sillä sivistyneistön keskuudessa suomeksi lukeminen ja kirjoittaminen olivat tärkeitä kulttuuritekoja (Lassila 2008, 10). Ennen kansankirjailijoita suomen kielellä kirjoitettu kaunokirjallisuus oli sivistyneistölle suunnattua, eikä houkuttanut lukijoita kansan keskuudesta, sillä kansa ei pystynyt samastumaan siinä esitettyyn kansanelämään – puhumattakaan kansan kustannuksella kirjoitetusta humoristisesta kirjallisuudesta, joka saattoi jopa vieraannuttaa kansaa⁶ (Lassila 2008, 44, 59).

Suomenkielisten kirjailijoiden lähteen ja lukijakunnan lisäksi kansalla oli myös tärkeä tehtävä fennomaanien kulttuuriprojektin legitimoimisen suhteen. Fennomaanien tuli todistaa suomen kielen soveltuvuus sivistyskieleksi sekä suomenkielisessä kansassa ja sen kulttuurissa piilevä potentiaali. (Lassila 2008, 11.) Tämä vaikutti myös kansankirjallisuudelle asetettuihin vaatimuksiin. Näistä tärkeimmiksi nousevat vaatimus puhtaasta suomen kielestä sekä kansankuva, joka kumoaisi väitteet suomalaisen kulttuurin kehittymättömyydestä sekä kansan raakuudesta, mutta toisaalta olisi autenttinen kurkistus kansanhimisen kokemusmaailmaan (Lassila 2008, 59, 68). Tämän takia kansankuva ja kieli nousevat myös analyysini kohteeksi *Pietolan tytöissä*.

Tarve todistaa suomen kielen ja kulttuurin kelpoisuus selittää myös Aleksis Kiven *Seitsemän veljeksien* saaman murska-arvostelun sivistyneistön keskuudessa. Alun perin näytelmillään fennomaanien suosioon nousnut, mutta myöhemmin *Seitsemällä veljeksellä* suosionsa menettänyt Kivi toimii kuin varoittavana esimerkkinä siitä, kuinka kansankirjallisuutta ei tule

⁶ vrt. Juhani Ahon esiköisromaanin *Rautatie* (1884) Matti ja Liisa.

kirjoittaa (Lassila 2008, 19, 50). Kivi nimittäin rikkoi teoksessaan sekä vaatimusta puhtaasta suomen kielestä käyttämällä ruotsalaisuuksia huumorinsa aineksina – asia, jota arvostelijat eivät ymmärtäneet – että esitti kansan puutteet, kuten juopottelun, oppimattomuuden, uppiniskaisuuden sekä väkivaltaisuudenkin humoristisesti. Tämän pelättiin vahvistavan erityisesti ruotsinmielisen sivistyneistön ennakkoluuloja kansaa kohtaan. (Lassila 2008, 59.) Kansankirjailijoiden keskuudessa *Seitsemän veljestä* keräsi kuitenkin ihailua (Lassila 2008, 14).

3 Kansankuva

Fennomaanien kulttuuriprojekti oli pohjimmiltaan riippuvainen kansankuvasta: jos haluttiin todistaa suomen kielessä ja kulttuurissa piilevä potentiaali ja arvo, eivät ne saaneet näyttäytyä raakana ja kehittymättömänä ja näin vahvistaa sivistyneistön ennakkoluuloja (Lassila 2008, 68). Myös *Seitsemän veljeksien* nostattama paheksunta antaa viitteitä juuri kansankuvan tärkeydestä. Sen vastaanotto fennomaanien keskuudessa näytti, ettei kansan paheista saanut tehdä huumoria (Lassila 2008, 59).

Kansankuvan osalta keskityn pääasiassa *Pietolan tyttöjen* keskiössä olevan sisarparven henkilöhahmojen analysointiin, sillä he toimivat teoksen kollektiivisena päähenkilönä ja kuten esikuvassaan *Seitsemässä veljeksessä*, heidän henkilöhahmonsensa asettuisivat todennäköisimmin kriittisimmän tarkastelun alle fennomaanien keskuudessa. Viittaan myös läpi tutkielmani sisarusparveen iästä riippumatta tyttöinä tai sitten siskoksina, sillä näin heihin viitataan sekä teoksessa että sen nimessä.

Rakenteellisesti kansankuvan analyysini jakautuu kolmeen alalukuun. Ensin käsitelen kansankuvaa työteliäisyyden ja aseman näkökulmasta. Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan pukeutumisen, avioitumisen ja sivistyksen osa-alueita. Lopuksi teen vielä katsauksen siihen, kuinka kansan paheita käsitellään teoksessa.

3.1 Työteliäisyys ja asema

Tyttöjen yhteiskunnallinen asema ei ole täysin selvä teoksen alkupuolella. Teoksessa ei eksplisiittisesti tuoda esille, omistavatko tyttöjen vanhemmat, Pieto ja Liisa, maan, jolle Pietola on rakennettu, vai toimivatko he torppareina eli vuokraavat maita muilta. Toisaalta teoksessa ei myöskään tuoda esille, että Liisa ja Pieto olisivat torppareita tai minkä talon maita he vuokraisivat, joten tästä voisi olettaa, että maat ovat heidän.

Kertun ja tätä kosiskelevan talollisen pojan Juuson välinen keskustelu antaisi myös olettaa, että myös Kerttu laskettaisiin talollisiin, ellei äitipuoli olisi huijannut tytöiltä perintöoikeutta Pietolan maihin ja taloon: ”Jos olisi tämä kotini entisellään, niin ei puhuttaisi näitä puheita...” (PT, 329). Kerttu viittaa Juuson vanhempien toiveisiin naittaa Juuso rikkaalle Tiinalle, joten

voidaan olettaa, että ilman perinnön viemiseen käytettyä välikirjaa Kerttu olisi varteenotettava puolisoehdokas ja näin ollen hänen isänsä, Pieto lasketaan todennäköisesti talolliseksi.

Pahtajärven maiden omistuksen osalta sen sijaan ei jää epäselvyyttä, sillä Reeta kertoo kotiseuduille palanneelle Aunolle itse rovastin sanoneen kyläläisille Reetan ja Kertun omistavan maat ja ettei kukaan muu saa koskea niihin (PT, 389). Tämä rovastin esille tuotu suosiollinen suhtautuminen tyttöihin voidaan selittää heidän arvostuksellaan yhteisössä. Rovasti ei ole kuitenkaan aina pitänyt tyttöjä yhtä suuressa arvossa. Tyttöjen ollessa nuoria aikuisia heidän ensimmäinen yrityksensä päästä ripille päättyi nimittäin samaisen rovastin määräämään jalkapuutuomioon. Suurin syy tähän rovastin suhtautumisessa tapahtuneeseen suureen muutokseen on todennäköisesti tyttöjen osoittama suunnaton työteliäisyys, sillä talonpoikaisyhteisössä ihmisen arvo oli tiiviisti yhteydessä hänen työkykyynsä (Vilkuna 1983, 220).

Tyttöjen arvon työntekijöinä tunnustavat myös naapurit. Erityisen ilmeiseksi tämä käy, kun tytöt isänsä kuoleman jälkeen jäävät oikeastaan loisasujan⁷ asemaan velipuolensa Pentin periessä Pietolan. Tytöt – pääasiassa Riikka, Sanna, Vappu ja Katri – ryhtyvät ryöväämään tilan tuotteita ja myymään niitä eteenpäin Ahtolan emännän avustuksella. Näin tehdessään he eivät koe kuitenkaan tekevänsä mitään väärää, kuten Sanna puuskahtaa Pentin kanssa vihkiytyneelle Saaralle:

”Varastatte! Puhu kissallesi varastuksesta! Minä en varasta tästä talosta. Vaikka nurin käännän ja nuolen koko pesän, niin se ei ole varastusta! Ei tässä ole sinun enempi kuin muidenkaan.” (PT, 303.)

Tämän ajatuksen tuntuvat jakavan myös naapurit, sillä Pentin nimismiehenhakureissukin päättyy tapaamiseen Heinälähden ukon kanssa. Ukko on sitä mieltä, ettei tyttöjä saa ajaa pois ”omasta talostaan” (PT, 317). Tämä on tarpeeksi muuttamaan Pentin mielen, varsinkin kun hän on jo aiemmin vastustellut äitinsä toivomusta ajaa tytöt pois tietäessään näiden tarjoaman työpanoksen arvon: ”Mitenpä tässä työtöitä tultanee aikaan. Semmoisia työntekijöitä saadaan kirjoilla hakea kuin tytöt...”. (PT, 293.) Mielenmuutos tulee tosin liian myöhään, sillä Sanna,

⁷ Tilaton ja asunnoton henkilö, joka korvauksesi asuinpaikasta tekee talon töitä, vrt. huonemies (Kotimaisten kielten keskus 2022a).

Riikka, Vappu, Katri, Auno ja Kerttu ovat jo ehtineet lähteä omasta päätöksestään – joskin Kerttu tulee katumapäälle ja palaa.

Myös lukijan on helppo asettua tyttöjen puolelle, sillä Pietolan kukoistus on tyttöjen lannistumattoman uurastuksen tulosta. Pieto on vahva ja taitava työmies, mutta hänen kiinnostuksensa suuntautuu pääasiassa metsästykseseen. Erityisesti tämä korostuu tyttöjen äidin, Liisan kuoltua traagisesti vastasyntyneen poikavauvansa kanssa. Pieto pakenee ikäviä tunteita metsälle ja tilan työt jäävät yhä enenemissä määrin vielä keskenkasvuisten tyttöjen kontolle:

Pieto viipyi metsissä päivät päästänsä. Joskus hän toi linnun tai jäniksen; usein ei sitäkään ja töllötteli vaan puhumatonna. Kerttu ja Auno ne päivät nuivasivat halon hakkuussa. Lastut tulivat kuin tikan mölheitä. Kurikalla ja naulalla halottiin puut haloiksi. Nuoremmat sisaret katsoivat päältä ja kantoivat halot jälestä pois mikä tuli. (PT, 56.)

Tyttöjen kasvaessa heidän ahkeruutensa ja päättäväisen eteenpäin pyrkimisen ansiosta Pietolan maat laajenevat ja kaskenpolton yhteydessä palaneen pirtinkin tilalle saadaan rakennettua muutamassa viikossa uusi. Jo seuraavana vuonna pirttiä aletaan isän ja naapureiden ohjeistuksella suurentaa, ja mallia otetaan varakkaammasta naapurista: ”Tehdään semmoinen kuin Ahtolassakin: pirtti, sali ja salin perään kaksi kammaria, sievä porstua ja porstuan perään kamari.” (PT, 125). Teoksen lopulla sekä Pietolan lähelle että Pahtajärvelle on molempiin rakennettu vielä kaksi uudistaloa – ja tästäkin vielä myöhemmin Pahtajärven reunalla komeilee vielä neljä uutta uudistalo Riikan ja Katrin jälkeläisten asuttamana.

Ahkeruutensa osalta tytöt edustavat siis suomalaiselle kansankuvalle suotuisia piirteitä. Myös teoksen aikana heidän työllään ansaitsemansa varallisuus sekä aseman nousu pysyvät säädylle hyväksytyissä puitteissa. Toisin sanoen tytöt eivät pyri ylempään säätyyn, mikä saatettaisiin kokea sääty-yhteiskunnan järjestystä horjuttavana (Lassila 2008, 81).

Teoksesta löytyvä ajatus ahkerasta työnteosta taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman avaimena ulottuu myös tyttöjen vanhempien menneisyyteen. Pieton ja Liisan tarinoista, joiden kertojina toimivat pääasiassa Kassilan muori sekä Juken-Maija⁸, voidaan katsoa lähtevän teoksessa esiintyvä yhteiskunnallisen aseman kehityksen linja. Sekä Pieto että Liisa ovat ilmeisesti olleet joko orpoja tai heidän perheensä eivät ole voineet muusta syystä elättää heitä:

⁸ Tyttöjen tuleva äitipuoli, kutsutaan teoksessa myös pelkästään nimellä Maija.

Liisa on ollut ”ruotityttönä”⁹ Ahtolassa ja Pieta ”kysyjänä kiertänyt miero”, eli kerjännyt (PT, 31). Molemmat ovat olleet yhteiskunnallisesti hyvin haavoittuvassa asemassa nuoruudessaan. Tyttöjen tuleva äiti Puoli Maija kertoo Liisasta rippikouluikäisenä:

”Ja vahva se oli kun karhu! Oli jo silloin täysi ihminen, ei ole sitte jalkansa jatkuneet... Niin aamut ja illat se kanteli vesiä pappilan piioille, pesi poukkuja, jauhoi ryyniä, pilkkoi halkoja, veteli lapsia pikkukärryillä ja yhdestä toiseen hyppäsi. Pappilan rouva se sitä taputteli kuin pikku lasta ja kiitti veden päälle kupliksi.” (PT, 167.)

Sen sijaan Pieta on ollut Kassilan Muorin mukaan arka ja jo tuolloin pakenemaan altis, kun kohtaa vastoinkäymisiä: ”Vaatteet olivat repaleet, ihan viilekkinä päällä, ja oli niin ujo, että kun tuli taloon, niin tunkeusi pisimpään loukkoon, ja jos joku pikkusenkaan sanalla lonkkasi, niin rupesi itkemään ja meni toiseen taloon. -- Ei olisi silloin uskonut, että tuo vielä tekee talon kylmään metsään”. (PT, 31.)

Teoksesta hahmotettava kehityskaari alkaa köyhän ja maattoman asemasta, kehittyä uudisraivauksen kautta pienen pirtin omistukseen ja tästä edelleen talollisen asemaan, jopa useamman talon varakkaaseen talonpoikaaisyhteisöön. Tämä on talonpoikaissäädylle tarjoutuva hyväksyttävä aseman nousu.

Tyttöjen työkykyä ja näin myös säätyä tuodaan tekojen lisäksi esille myös heidän ruumiinrakenteensa ja muiden kehollisten ominaisuuksien kautta. Keskiössä ovat terveys ja vahvuus. Jo teoksen alussa, kun tytöt ovat vielä lapsia – Martta kahden viikon ja Reeta kaksitoista vuotta – Kassilan muori ihastelee heidän hyvinvointia uhkuvaa ulkonäköään:

[Martasta] ”No jopa siellä onkin lihava tytön loikare. Voi, Voi, kun mässöttää kasvot, kuin vuosikkaalla ja kaksi leukaakin kuin lukkarin muorilla! --”
 [Muista tytöistä] ”Mutta ne eivät ole karvakatoja yksikään. Suusta syöneen tuntee, ihosta ilman istuneen. Eivät ne ole hukkaan syöneet; kasvot kuin leipäreet... Kyllä siitä vuosikymmenen perästä joukkoa pelmahtaa.” (PT, 7–8.)

Lihavuus nähtiin hyvinvoinnin ja varallisuuden merkinä (Moilanen 2008, 91). Vaikka Liisan ja Pieton pirtti on pieni ja elanto tiukassa, ei ruoasta ole pulaa. Samankaltainen ihastelu toistuu

⁹ Ruotijärjestelmä on vaivahoidon muoto, jossa hoitovastuu on jaettu paikallisten talollisten tai tilallisten kesken (Pulma 1994, 45).

myös muiden tyttöjen puolelta heidän ihastellessa Pietolaan palanneet Katrin lapsia sekä Katria itseään. Emäntänä toisaalla ollessaan hän on lihonut ”kuin seitsemän leivän uuniksi” (PT, 397).

Tyttöjen ulkonäköä kuvaillaan läpi teoksen jopa varsin maskuliinisiksi miellettyillä ominaisuuksilla. Heillä kerrotaan muun muassa olevan: vahvat huulet, ruskeat kaulat, leveät hartiat, paksut pohkeet, paksut sormet, leveät lanteet, työssä uurastuksen jälkeen höyryävät hartiat ja niin punakan posket että ”luulee ihan, että veret tippuvat kasvoista”. Tytöt eivät myöskään ole kertomansa mukaan pahemmin edes sairastaneet ”sitte kun on kerran päästy vasikkataudista” eli lapsuuden tautien jälkeen. (PT, 64, 86, 117, 140, 167, 177, 229.) Poikkeuksena tytöistä uhkuvaan terveyteen on tosin Martta, joka saa kouristuskohtauksia, kun tämän ”mieli nyrvähtää” (PT, 168).

3.2 Pukeutuminen, avioituminen ja sivistys

Kansankuvan kannalta merkittävänä, joskaan ei ehkä niin näkyvinä kuin työteliäisyys, esille nousevat myös tyttöjen pukeutuminen, heidän parinvalinnassaan tekemänsä valinnat sekä sivistys. Näitä kaikkia sävyttää säädynmukaisuuden odotus, jonka taustalla lymyili säätyläisten pelko talonpoikien aseman ja varallisuuden nousun johtavan herraskaisen elämäntavan tavoitteluun (Moilanen 2008, 89).

Tyttöjen arjessa heidän pukeutumistaan voidaan parhaiten kuvailla käytännöllisenä. He pukeutuvat vuodenajan ja työn mukaisesti, valmistavat itse vaatteensa ja käyttävät niihin itse kudottuja kankaita, joihin käytetyt raaka-aineetkin he käsittelevät itse. Näin ainakin hampun osalta, sillä teoksesta löytyy kohta, jossa tytöt loukuttavat hampua saunassa: ”Otava oli jo länteen päin sarvensa kääntänyt, kun Pietolan tilavasta saunasta kuului kolmen hampuloukun ankara töminä ja kolmen lihtaloukun kuivat kielen sanat virkeästi kitkasivat.” (PT, 286).

Teoksessa tuodaan usein esille vaatteissa tai pyyhkeissä käytetyn kankaan karkeus sekä tyttöjen hameiden kankeus. Hyvä kuvaus tyttöjen pyhähameista, niiden väristä ja tekotavasta löytyy esimerkiksi teoksen alkupuolelta, kun tytöt ovat vielä lapsia ja Liisakin on vielä elossa: ”Reeta antoi jokaiselle uudet pyhähameet, jotka äiti oli omatekoisesta, hampuloiimiin kaksivartiseksi harmailla kuteilla kudotusta kankaasta tehnyt. Kankeat ne olivat, mutta hyvät ne olivat; olivathan ne uudet ja äidin tekemät.” (PT, 15.) Vaatteita myös huolletaan ja paikataan ahkerasti. Myös tässä eheys ja käytännöllisyys nostetaan esteettisten arvojen edelle:

Katri: ”Ehyt minunkin on mekkoni, vaikka se on tuommoinen satakerta. On siinä paikka paikan päällä, mutta ehyt se silt[i] on.” (PT, 146.)

Toisaalta myös puhki kuluneille vaatteille on käyttöä tilan likaisemmissa ja fyysisemmissä töissä, kuten esimerkiksi kasketessa ja kuokittaessa: ”Pystöpäisinä kuokat olallaan lähtivät tytöt kävelemään kotiinsa päin. Punaiset pohkeet vilkkoivat repaleisten helinäin välistä, löyhällä riippuivat olkapäissä poroiset paikkanutut, levällään repsottivat niskoissa liestyneet palmikot, ja jaloissa karskoi kahmeinen tanner.” (PT, 154.) Tällöin olisi epätaloudellista käyttää parempia vaatteita, jotka voisivat vaurioitua töissä. Työvaatteiksi Kassilan muori opettaa tytöt tekemään itselleen jopa housuja, jotka tosin ovat pääasiassa tarkoitettu hameiden alla käytettäväksi. Ensimmäisten epäilyjen jälkeen suurin osa tytöistä innostuukin ajatuksesta:

Kerttu punastui ja kainosti virkkoi viimein: ”Eihän niitä tytöt pidä.”

Muori: ”Hohoo! Minä olen pitänyt jo ihan tyttö pahasesta asti. Kun näin miehillä olevan ja veljelleni, tuolle Erkkolan ukolle tehtiin, niin minun piti saada myös. Siitä myöten olen pitänyt ja hyvät ovat olleetkin. Niin on, kuin alasti, kun heittää milloin pois. On nytkin jalassani. Katsokaapa.” (PT, 61.)

Tytöt tiedostavat rikkovansa housuja käyttämällä sukupuolirajoja, minkä Vappu tuokin esille sanomalla heistä tulevan ”tyttöpoikia”. Vain Reeta ja Martta kieltäytyvät housuista ja haluavat olla Reetan sanoin ”tyttöinä”. (PT, 62.)

Arkena tyttöjen suhtautuminen pukeutumiseensa on siis osin jopa sukupuolinormeista välittämättä hyvin käytännönläheinen. Pyhänä ja erityisesti kirkkoon he kuitenkin laittautuvat, mutta tällöinkin säätyrajoissa, mikä tulee esille, kun tytöt kohtaavat kirkossa säätyläisnaisia. Säätyläisnaisten vaatteet on valmistettu arvokkaista materiaaleista, viestittämään muille heidän varakkuudestaan ja statuksestaan. Työille näky on selvästi uutta, eivätkä he huomaa edes säätyläisrouvan yrittävän viittoilla heitä poistumaan säätyläisille varatulta kirkonpenkiltä: ”Tytöt eivät näkyneet tietävän mitä se oli, katselivat vaan pyörein silmin rouvan tähdikästä tykkilakkia, sen puhtaita pitsiä, silkkinauhoja ja leuan alla mustan silkkikaapun päällä lopottavaa valkeaa pitsisolmua.” (PT, 193.) Verrattuna rouvien ylellisiin vaatteisiin tyttöjen omat vaatteet ovat varsin arkiset ja kansanomaiset, vaikkakin he ovat laittautuneet siisteiksi ja parhaimpiinsa:

Niskoissa sipottivat pienet palmikot, päissä valkeapohjaiset ristiraitaiset pumpulihuivit, jotka otsalta seisoivat terävällä sopella. Kaulassa lemottivat olkapäille yltävät siniraitaiset tummapohjaiset huivit, päällä harmaat puolivillaiset yksikörttiset röijyt ja samannäköiset lyhytlännät hameet, jotka kankeina kömöttivät korkeilla poimuilla ja lanteilla lopottivat isot pyöreäpohjaiset taskut. Jaloissa valkeasääryksisten sukkain päällä töpöttivät ruskeat paulakengät. (PT, 190–191.)

Myöhemmin teoksessa Vappu toimii kuin varoittavana esimerkkinä siitä, mitä voi seurata itsensä koristamisesta sekä erityisesti hakeutumisesta ylemmän luokan herraseuraan. Lähdettyään Pietolasta Vappu päätyy pariksi vuodeksi Viipuriin leipurin piiaaksi ja omien sanojensa mukaan:

”Ja siinä hötkyttelin pari vuotta kuin paras mamselli: renkaat korvissa ja kalvosissa, jalassa kiiltävät kengät; syödä sai mitä suusta kulki. Sen sanon, että silloin en ollut suksimiesten puhuteltava. Kisälli, mies kuin maisteri, komea kuin kesäheinä, herttainen kuin lammin lumme, eipä kumma jos sai pauloihinsa... Tuo tyttö on ihan isänsä näköinen ja sitte sen perästä.” (PT, 402.)

Vapulla on suhteestaan avioton lapsi, Anni. Vapun ”kisälli” ei välttämättä tosin ole ollut varsinaisesti ylemmästä säädyistä, mutta sekä Vapun maininta, ettei hän ollut ”suksimiesten puhuteltava” sekä aiemmin käyty keskustelu Vapun lapsesta antaisivat olettaa, että Vappu on pääasiassa seurustellut herrojen kanssa:

Saara: ”Onhan Vapullakin ollut sulhanen, koska on tyttö elämässä. “

Riikka: ”Sulhanen... Aikansa sulhanen. Kuka sen tietää, mistä se kielettömään konttiin käpy putoaa.”

Vapun mieli nyrvähti.

– Noo, jos minä olen mikä olen, niin minä olen herrain. (PT, 401.)

Koristautumisesta ja herrain kanssa seurustelusta ei seurannutkaan onnellista avioliittoa ja aseman nousua vaan onnettomuutta. Viipurissa vietettyjen vuosien ja Pietolan paluun välillä Vappu lapsineen ”vieräkehtää paikasta toiseen. Hän on aivan liikeliepeellä ja elää aivan kädestä suuhun.”. (PT, 378.)

Loppujen lopuksi tytöistä vain kolme päätyy avioon. Katri nai ollessaan pois Pietolasta pientalollisen, ”vohlakan” Tahvon. Ilmeisestikin avioliitto on ollut suotuisa, sillä emäntänä ollessaan Katri on lihonut jo aiemmin mainituksi ”seitsemän leivän uuniksi”. (PT, 397.) Riikka puolestaan on päätenyt miniäksi ”semmoiselle muorille, joka antaa tietää kuinka monta päivää

on viikossa”. Riikan mies, Olli-Pekka on pieni ja kiukkuinen, mitä valintaa Saaran ihmetellessä Katri paljastaa Olli-Pekan suvun olevan varakas ja ilmeisesti tunnettu. (PT, 402, 404.) Varallisuuden ja nimen naiminen ei kuitenkaan ole tuonut onnea, vaan Riikan elämä on ollut ”kuin koiralla kaivossa, jossa on kansi päällä.” (PT, 377–378).

Sen sijaan Saara menee naimisiin jopa kahdesti: ensin Pietolan perivän Pentin kanssa ja myöhemmin juopon, joskin raitistuvan, Rekken kanssa – Saaran liittoihin palaan kuitenkin seuraavassa aluvuossa (3.3 Kansan paheet). Kaikkien tyttöjen avioliitot kuitenkin tapahtuvat säätyrajoissa, eivätkä näin ole uhka sääty-yhteiskunnan järjestykselle.

Myös tyttöjen sivistyksen tason voidaan katsoa olevan talonpoikaissäädylle sopivaa. Tytöt oppivat lukemaan, joskin vasta nuorina aikuisina tulevan äitipuolensa Juken-Maijan opastuksella. Lapsuudessa lukuopinnot jäivät kesken Kassilan muurin mentyä huonoon kuntoon – Liisa ja Pieto eivät ole osanneet lukea, eivätkä näin opettaakaan lapsiaan. Kouluja tytöt eivät ole käyneet, minkä voidaan nähdä heijastavan kansan ennakkoluuloja koululaitosta kohtaan: koululla ei ollut tarjottavaa ruumiillista työtä tekeväälle väestölle vaan he oppivat säädysään tarvittavat taidot arkielämässään. Koulunkäyntiin käytetyn ajan katsottiin olevan pois työnteosta. (Moilanen 2008, 79.) Tätä ajatusmaailmaa kuvastaa myös Sannan mielipide lukutaidosta: ”Lukekoot kirjanoppineet ja fariseukset; kyllä meillä on muutakin työtä.” (PT, 78).

Sivistyneistönkin keskuudessa suhtauduttiin kansan kouluttamiseen kaksijakoisesti: toisaalta haluttiin luoda lukeva ja kulttuuritietoinen talonpoikaissäätö – ilman säätykierron vauhdittamista – toisaalta taas kansan auttava lukutaito ja kirjasivistyksen puute auttoivat ylläpitämään ylempien säätyjen valta-asemaa (Lassila 2008, 74; Moilanen 2008, 74). Esille nousee näin ollen jälleen säätyhierarkia ja sen säilyttäminen.

Tyttöjen oppineisuus vaikuttaisi rajoittuvankin pelkkään lukutaitoon, sillä kirjoitustaidosta ei ole mainintoja. Sen sijaan talonpoikaiseen elämäntapaan kuuluvia töitä he oppivat naapureiltaan ja vanhemmiltaan paljonkin. Teoksen aikana tytöt oppivat kaikkien maataloustöiden lisäksi muun muassa rakentamaan taloja, muuraamaan uunin, tekemään kenkiä, kutomaan monimutkaisempiakin kankaita, metsästämään ja polttamaan kaskea. Näissä töissä he ovatkin erityisen lahjakkaita. Jopa Koivukankaan ukko, joka tulee ohjeistamaan tyttöjä uunin muuraamisessa, kehuu tyttöjä vuolaasti:

Ukko kohotti hartioitaan, kasvot kirkastuivat ja virkkoi:

”Siinä on yhdellä sanalla hyvä uuni. Sata lunta on niskassani, sata lehteä hartioillani, sata sulaa olen soutanut, en ole parempaa uunia nähnyt.” (PT, 159.)

3.3 Kansan paheet

Kuten *Seitsemän veljeksien* varoittava esimerkki näytti, fennomaanit eivät katsoeet hyvällä kansan puutteiden esittämistä humoristisessa sävyssä (Lassila 2008, 59). Meriläisen voidaan nähdä ottaneen tästä esimerkistä opikseen, sillä vaikka tytöt pääsääntöisesti kunnollisia ovatkin, eivät hekään ole paheista puhtaat. Teoksesta löytyy esiaviollista seksiä, itsekkyyttä, varastelua, hurvittelevaa ja uhkarohkeaa elämää, taikauskoa ja uskonnollista hurmahenkisyyttä, juopottelua sekä petosta ja juonittelua. Komiikan sijaan nämä kaikki ainekset näyttäytyvät kuitenkin opettavaisessa valossa.

Teoksesta löytyy yllättävän paljon viittauksia esiaviolliseen seksiin. Ainakin kolmen työstä kerrotaan synnyttäneen lapsen avioliiton ulkopuolella ja Pietonkin kohtalona on tulla Majjan viettelemäksi ja tällä keinoin alttarille houkuttelemaksi. Kaikista näistä löytyy kuitenkin pieni opetuksen siemen.

Vapun herrasuhteita ja niistä seurannutta onnettomuutta käsittelemällä jo aiemmassa luvussa. Kuten Vappu, myös Saara ja Kerttu synnyttävät aviottomat lapset teoksen aikana. Heidän kohtalonsa ovat kuitenkin hyvin erilaiset. Saara nai lapsensa isän Pentin samalla, kun heidän kuukaudenikäinen poikansa ristitään. Sen sijaan Kerttu synnyttää ja menettää aviottoman lapsensa yksin metsässä samaan aikaan kuin lapsen isä Juuso viettää häitään rikkaan talontyttären kanssa. Tämän seurauksena Kertun mielenterveys järkkyy, eikä hän enää toivu enmalleen.

Yhdessä Saaran ja Kertun kohtalot kuitenkin toimivat kuin hienovaraisena varoituksena maaseudun naimakulttuurista, jossa kihlausta saatettiin vanhastaan pitää yhtä sitovana kuin vihkimistä ja näin yhteiselämäkin aloittaa jo ennen varsinaista avioliittoa (Moring 1994, 110). Saaran tapauksessa ei tuoda eksplisiittisesti esille, että Saara ja Pentti olisivat sopineet avioitumisesta ennen seksielämän aloittamista, mutta sen sijaan Kerttu saa Juusolta lahjaksi kihlahuivin lupaukseksi avioliitosta. Kertun kohdalla lupaus ei vain pidä ja Juuso naikin

vanhempiansa hänelle toivoman Tiinan. Tässä päällekin vanhojen tapojen noudattamisen vaara: toisinaan seksisuhteen aloittaminen ennen avioitumista johtaa tosiaan avioliittoon, toisinaan taas ei ja silloin nainen on se, joka jää yksin mahdollisesti suhteesta syntyneen lapsen kanssa.

Pieto puolestaan saa kokea naisen petollisuuden, joskin suurin haitta tästä lankeaakin lopulta tyttöjen kontolle. Toisin kuin tyttöjen kohdalla, Maijan ja Pieton suhteesta ei synny yhtään lasta, mutta jonkinlaiseen seksuaaliseen kanssakäymiseen kyllä viitataan, sillä Maija viipyy ladossa Pieton sänkyä laittamassa aamuun asti: ”Päivä jo paistoi itäisen metsän latvoilta, kun Maija vasta palasi vuoteen korjuusta. Kepeästi hän kapperehti aamuaskareillaan, ei malttanut kävellä; juosten toimitti asioitaan.” (PT, 219.) Heti seuraavana aamuna Maija alkaakin puhua Pietolle kirkolle lähtemisestä. Pieto ei vastustele, muttei vaikuta olevan kovin innoissaankaan ajatuksesta: ”Pieto kohotti hartioitaan, kasvot hieman värähtelivät; painoi päänsä alas ja virkkoi: ’Mitäpä tuolle lienee muuta kuin lähdetään.’” (PT, 220). Pieto tuntuukin suostuvan avioon enemmän velvollisuudentunnosta kuin rakkaudesta Maijaan.

Nimismiehen luona Maija jättää Pieton rappusille ja menee yksin nimismiehen puheille:

Maija likeni nimismiestä ja paremmin kuiskaamalla sanoi, että
 ”Suoraan sanoin se pitäisi tehdä se kirja niin, että Pieton kuoleman jälkeen jäisi kaikki omaisuus tuolle minun pojalleen. Pentti Kovalainen se on pojan nimi. Pankaahan vaan Pentti Kovalaiselle, niin . . . Minä olen ne tytöt opettanut lukemaan ja kankaita kutomaan ja kaikin puolin ihmisiksi saattanut, niin ei se ole paljo, jos saapikin sen rypysijan tuo poika. – – Kyllä minä korvaan, älkää pelätkö... – – Mutta älkää vaan lukeko Pieton kuuloon sitä kirjaa. Se ei anna nimeään, se on semmoinen juurikka. Se pitää niistä tytöistään niin paljon. – –” (PT, 223–224.)

Näin viettelemällä Pieton Maija pääsee Pietolan emännäksi ja nimismiehen välikirjan avulla hujaa vieläpä tyttöjen perinnön omalle pojalleen. Tämä toimii kuin varoituksena naisellisten avujen käytöstä oman edun tavoittelussa kunnollisen ja vastuunsa kantavan miehen kustannuksella – toisaalta myös varoituksena siitä, kuinka haavoittuvassa asemassa lukutaidoton ihminen on, sillä Pieto ei osaa lukea. Näin ollen esiaviollisissa seksuaalisuhteissa sekä miehen että naisen tulee olla varovaisia.

Myös Saaran avioliitto Pentin kanssa kytkeytyy osaltaan oman edun tavoitteluun, mutta myös Saaran itsekkyyteen. Saara kuvataan jo lapsena tytöistä itsekeskeisimpänä. Jo tyttöjen

lapsuudessa Vappu tokaisee Saaran yrittäessä omia itselleen kokonaisen metson täkän¹⁰: ”Joko taasen pitäisi Saaran saada yksinään kaikki.” (PT, 27). Saaran itsekkyyks on teoksen alkupuolella toistuva teema: Saara haluaa muun muassa oman Aapisen sekä Pietolan uuden päärakennuksen kamarin kokonaan itselleen. Tyttöjen pohtiessa, kuka on kertonut Maijalle heidän varastelustaan, Katri vihjaa Saaran katselevan Penttiä Pietolan emännyyks mielessään: ”Minä luulen, että se on tuon Saaran hyvää työtä, koskahan se on yksituumainen [Maijan] kanssa kuin paita ja pohkea. Ja tuota Pentti-vänkylätä se taitaa mielessään pitää sillä tavalla päästäkseen tämän talon haltijaksi.” (PT, 290.)

Toisaalta käänne Saarassa tuntuu tapahtuvan äitiyden ja avioliiton myötä, sillä jo hääpäivänään Saara toivoo muiden tyttöjen mukana, että Pentti polttaisi välikirjat. Hän sanookin, ”[ettei] mitään paremmin toivoisi kuin sitä, että pysyttäisiin kaikki yhdessä.” (PT, 297). Pentti ei suostu kuitenkaan tuhoamaan välikirjoja kuin vasta kuolinvuoteellaan. Tuolloin Pietolassa asuvat enää vain Saara ja Pentti lapsineen sekä heidän lisäksi Martta ja pari palkollista poikaa. Saaran toive ei ole siis toteutunut. Kaiken lisäksi Pentti on sairastellut ja Pietola rapistunut sekä huonolla pidolla, mitä Saara puolustelee Aunolle:

”Eiväthän ne ole yhden jäljet niinkuin yhdeksän. Tuommoisten väkipuoleisten kanssa olen tässä riepannut. Pentti kitui kolme vuotta, puolet aikoja melkein selkensä tiessä ja välistä ihan käsin käännettävänä, ei ollut työlle eikä tielle. Vaivaisia ja vasioja, ruhoja ja rampoja on tässä vaan ollut eikä yhtään täysirahkeista henkilöä, niin kyllä tässä on suoraan pidetty. – –” (PT, 382.)

Saara on saanut Pietolan emännyyden, mutta itsekkyyks – sekä hänen että Pentin – on johtanut vaikeuksiin. Myöhemmin Saara nai vielä Rekken, alkoholiin menevän kuuden lapsen isän, mutta heidän liitostaan ei kerrota paljoa. Rekke alullepanee juonenkäänteen, jonka myötä tyttöjen aviomiehetkin saadaan kääntymään körttiläisiksi. Kostona siitä, että osa tytöistä perheineen on asettunut Pahtajärvelle Pietolan sijaan, Rekke sytyttää tulipalon ja yrittää polttaa Pahtajärven uudistalot. Tyttöjen rukouksien ja rohkean sammutustyön ansiosta näin ei kuitenkaan tapahdu. Tämä saa Olli-Pekan häpeämään aiempaa vihamielisyyttään tyttöjen heränneisyyttä kohtaan. Myös juomaan lähtenyt Rekke alkaa katua tekoaan sairastuttuaan ja Saara rientää hakemaan körttiläisuskon tyttöjen keskuuteen tuonutta Aunoa:

¹⁰ Linnun, tässä tapauksessa riistalinnun, rintaliha (Forsberg 2000, 354).

[Saara:] ”Se on tuskassa... Ei se elä kauan... Sanoo tehneensä... Voi, voi lähde nyt, se aivan kohta kuolee ja sanoo joutuvansa helvettiin... Voi, voi lähde nyt!”
 Aunon kasvot kirkastuivat, mielti vähä, kääntyi sitte Saaraan ja virkkoi:
 ”Juokse nyt ja vie minulta semmoinen neuvo, että ei Jumala tahdo syntisen kuolemaa. Jos kääntyy Jumalaan, niin hän saa elää... –” (PT, 472.)

Samoilla sanoilla: ”ei Jumala tahdo syntisen kuolemaa” Auno on aiemmin lohduttanut myös salaman iskusta vakavasti loukkaantunutta Vappua, joka katui aiempaa elämäänsä: ”Kun olen elänyt niin pa... hasti.” (PT, 435). Sekä Vappu että Rekke tekevät parannuksen ja kääntyvät herätysuskoon. Uskoon tuleminen tuodaan esille teoksessa elämää vakauttavana ja elämäntyytyväisyyttä edistävänä voimana, kuten Saara tuo esille: ”Ihan sitä myöten kun Rekke tuli herätykseen, niin se on ollut kuin toinen mies. Koko elämä käänsi toisen kylkensä, valkeni kuin päivä.” (PT, 474.)

Pietolan tytöissä onkin nähtävissä selvä siirtymä taikauskosta kristinuskoon – erityisesti herätysuskoon –, mutta niin taikauskoon kuin kristinuskoonkin suhtaudutaan vakavasti, eikä niistä tehdä pilkkaa. Aiempi usko taikoihin ei kuitenkaan aina ole ollut hyödyksi. Tyttöjen ollessa lapsia Kassilan muori suorittaa vesikalman häätörituaalin tyttöjen tiputtua veneestä järveen ja Martan saatua kuumeen:

[Muori] ”– Siitä olen ihan varma, että tuossa tytössä on vesikalma, ja sen takaan, että lautoja potkaisee, jos vaan ei aikanaan ole luovehtijaa. Ja sama se on toisillekin. Eivät ne ole osattaan jääneet, eivätkä jaloillaan ole jättäneet, vaikka eivät vielä sitä tiedä, sillä se tuon huonoimman ensiksi otti käsilleen. –” (PT, 32)

Rituaalissa vastahakoinen Martta heitetään uudelleen järveen, minkä jälkeen Martta alkaa kouristella:

[Liisa] ”Martta, kuule... älä nyt itke... Asetu nyt... No-no lapseni; nyt sinä paranet lapseni... Älä nyt niin paru. Kuule nyt... asetuhan nyt, muuten äiti piiskaa, jos et asetu. Ka menehtyy se. Voi Herra Jumala, tämän kouristi! –” (PT, 36.)

Tapahtuman jälkeen Martta saa aina kouristuskohtauksen, kun tämän ”mieli nyrvähtää” (PT, 168). Tämä toimii kuin varoituksena siitä, etteivät vanhat uskomukset aina johda hyvään, ettei esimerkiksi kuumeisen lapsen heittäminen järveen ole välttämättä hyvä idea.

Herätysusko saapuu tyttöjen keskuuteen Aunon mukana. Auno puolestaan on kääntynyt heränneeksi elämänsä synkimmällä hetkellä, toipuessaan Sannan kuolemasta aiheutuneista itsesyytöksistä. Vapun kaksoissisar, Sanna on jo lapsena ollut joukon rohkein ja Pietolasta lähdettyään hän alkoi viettää riehakasta elämää, mikä koituu lopulta hänen kohtalokseen. Sulhasensa järjestämällä juhannusretkellä Sanna nimittäin aiheuttaa uhkarohkeudellaan veneonnettomuuden, jossa hukkuu:

[Auno:] ”– – En milloinkaan vielä ennen nähnyt Sannaa niin hurjana kuin silloin. Loppunsa edellä tuo lienee ollut. – – Vene oli vähävaranen. Sanna istui soutamaan ja se sulhanen viilettämään. Viilettäjä käski soutamaan, ettei väkivesi kantaisi suurelle aallokelle. Mutta Sanna vaan nauroi ja ilakoi, että katsotaan miten tuo hevostmies on hätänen. Viilettäjä käski tiukemmin soutamaan ja kaikki muutkin alkoivat hätäillä, kun vene hurjana kiirehti kuohuvaa aallokkoa kohti. Muutamat jo kirkuivat pelosta, mutta Sanna se vaan nauroi ja piti lystinään muiden hätää. Hän luotti voimiinsa, että hän muutamalla airajaksella voipi nykästä veneen pois aallokkoon joutumasta. Ja niimpä viimein, kun näki, että on vaara likellä, rupesi nykäsemään voimiensa takaa. Mutta silloin katkesi airo ja silmänräpäyksessä nieli virta veneen kuohujen sisään ja me olimme kuin rikat aaltojen vallassa. – –” (PT, 378–379.)

Auno puolestaan tuntee syyllisyyttä Sannan kuolemasta, sillä pelastaakseen itsensä hän on ravistanut irti jalkaansa takertuneen Sannan käden. Tapaaminen saarnamiehen kanssa, kuitenkin saa aikaan muutoksen hänessä ja hänen elämäntavoissaan:

[Katri:] ”– – Minulle se siitä ensiksi tuli puhumaan. Se oli niin, niin erinomaisen iloinen ja sen kasvot oikein leimusivat! Ja sitte myöten se on ollut semmoinen, että se ei ole rukoilematta yhtään päivää.” (PT, 404–405.)

Uskonto toimii tyttöjen elämässä positiivisena voimana, se tuo lohtua ja auttaa hädässä sekä ylläpitää kunnollista elämää. Teos loppuukin tyttöjen istuessa yhdessä kuuntelemaan, kun Auno alkaa lukea Raamattua todettuaan ensin: ”Hyvin on kaikki, hyvin on kaikki. Kiitos Jumalalle!” (PT, 476). Tyttöjen uskonnollisuus sopii myös hyvin sivistyneistön näkemykseen, jonka mukaan kansa edustaa luonnostaan konservatiivisia ja kristillisiä arvoja (Lassila 2008, 163).

4 Kieli

Fennomaanit vaativat kansankirjallisuudelta puhdasta suomen kieltä. Tämä oli yksi niistä kompastuskivistä, jotka horjuttivat *Seitsemän veljeksien* arvoa fennomaanien silmissä – he eivät ymmärtäneet Kiven tapaa käyttää ruotsalaisuuksia humoristisena elementtinä. (Lassila 2008, 59.) Toisaalta tuli myös osoittaa suomen kielen kehityskelpoisuus sivistyskieleksi. Tässä tehtävässä kansankirjailijoilla oli ensiarvoisen tärkeä tehtävä, sillä he osasivat käyttää suomea luontevammin kuin sen yleensä vasta myöhemmin elämässään oppinut sivistyneistö. (Lassila 2008, 18.)

Kuten jo aiemmista esimerkkilainauksistani on voinut nähdä, *Pietolan tyttöjen* kieli on värikästä ja monipuolista sekä ammentaa vahvasti Meriläisen tietämyksestä kansanperinteestä. Teoksesta löytyy myös pari lausetta ruotsiksi, mutta tässä tapauksessa ruotsia on käytetty säätyrajojen esille tuomiseen. Säätyläisrouvat puhuvat nimittäin ruotsia keskenään yrittäessään häätää tyttöjä pois säätyläisille varatusta kirkonpenkistä. Tytöt eivät vaikuta ymmärtävän rouvan heille murtaen puhumaa suomea, saati sitten ruotsia:

”Aj, aj, hva’ di bönderna ä’ dumma! Ä’ de’ nu int rysligt?”

”Herrijee! Hva’ ska’ vi nu göra?... Be dem bort!”

Kuului toisen lisäys.

Rouva viittasi taasen sujuvasti lattialle päin ohuella kädellään ja yrmeästi lausui:

”Mitä te siihe tuli? Tämä härskapi penkki. Menkä pois! Tämä o härskapi penkki.”

Tytöt punastuksissaan katselivat toisiaan ja sitä väkeä eivätkä näkyneet olevan kiireissään. (PT, 193.)

Teoksessa vilahtaa myös suomenmielinen ylempään säätyyn kuuluva henkilö, rovastin vaimo, ruustinna. Ruustinna tulee apuun, kun Maija yrittää estää tyttöjen lähettämistä lukkarin kouluun kirkossa tapahtuneen välikohtauksen sekä huonosti menneiden lukujen jälkeen:

[Ruustinna:] ”Kyllä sinun, Härman, tule anta niille raukoil’ anteksi. Kyllä minä näki, että siinä kirkko penkis, että ne oli aivan tyhmä. Pitähä sinu olla viisampi, joka ole pappi.” (PT, 210.)

Murtaen suomea puhuva ruustinna voisi puhua miehelleen ruotsiksikin, mutta on päättänyt käyttää suomea, vaikkei puhukaan sitä yhtä sujuvasti kuin miehensä. Tämän voisi nähdä heijastavan sivistyneistön kiinnostusta oppia suomea sekä näkemystä suomen kielen käyttämisestä kulttuuritekona (Lassila 2008, 10). Toisaalta voi myös hyvin olla, että ruustinna

puhui suomeksi kohteliaisuudesta läsnä olevaa Maijaa kohtaan. Kansanhimiset kun eivät puhu ruotsia teoksessa.

Mielestäni Meriläinen on onnistunut kirjoittamaan teoksestaan kielellisesti hyvin värikkään. Hän käyttää paljon erilaisia murre sanoja, kuten esimerkiksi jo aiemmin esille tullut riistalinnun rintalihaa tarkoittava ”täkkä”, sekä muutenkin runsaasti synonyymejä ja erilaisia kielikuvia (Forsberg 2000, 354). Esimerkiksi näistä olen valinnut teoksesta seitsemän sivun mittaisen pätkän, jossa karhu hyökkää Pietolan lehmien kimppuun, Pieta tappaa karhun ja rippikirkosta palaavat tytöt saapuvat paikalle kauhistelemaan tapahtunutta sekä kantavat karhun ruhon pois. Tästä pätkästä olen kerännyt kaikki viittaukset karhuun.

Karhuun viitataan tai sitä kuvaillaan muun muassa näin: ”peto”, ”villahousu”, ”oli [lehmän] päällä kuin mahdottoman suuri sammalturve”, ”pyörähti hermotonna maahan kuin villakuontalo” (kuoli), ”otus”, ”lehmän-syöjä”, ”voi pahennus minkälainen veturi”, ”ei ole eilisen teiren poika”, ”rössi”, ”rykämä”, ”saalis” ja ”karvarulli” (PT, 231–232 ja 235–237). Kuten voidaan nähdä, Meriläinen käyttää teoksessaan hyvin värikästä ja humorististakin kieltä elävöittääkseen tekstiään sekä samalla todistaa myös suomen kielen ilmaisuvoimaa.

Murre sanaston sekä mielikuvituksen kielikuvien lisäksi Meriläinen hyödyntää myös tietämystään kansan keskuudessa käytetyistä sananlaskuista. Tyttöjen keskustelut vilisevät erilaisia sananlaskuja ja toisinaan tytöt jopa tuntuvat keskustelevan sananlaskuilla sekä myös tuovat esille kyseessä olevan vanha sananlasku:

Kerttu virkkoi tyynesti:

”Tosi on vanha sananlasku, että

Martti maalle, karttu jäälle,

paimenet kylän kululle.

Jopa Kalliojärvi sulkaa vetää, tietää se että huomenna on Martin päivä. ”

Sanna: ”Sanoopa se sananlasku, että

Simo siltoa tekeepi

pahan Martin maalle päästä.”

Vappu: ”Sanoopa se sananlasku, että

Simo siltoja tekeepi,

Martti maita vahvistaapi.”

Auno: ”Vahvistakoon nyt maat ja metsät, kun saatiin tuommoinen läikäre tähän kuokasta ja kuokostapa kuokoksen päiväistäkin, peltoa kuin maksaa!”

Vappu: ”On peltoa kuin Kyrössä. Siitähän on sananlasku, että kun olisi yhdessä Kyrön pelto, Limingan niitty, Kemijoen kalavesi, niin ei tuttaisi Jumalatakaan.” PT, 150.)

Sananlaskujen lisäksi Meriläinen tuo kansanperinnettä esille myös erilaisten loitsujen kautta. Erityisen mielenkiintoinen on Kassilan muorin käyttämä loitsu Martan kouristelun lopettamiseksi. Loitsussa nimittäin yhdistyy sekä kansan taikauskoisuus että kristinusko, kun Neitsyt Maria on otettu osaksi loitsua:

Sitte muori pani Martan mättäälle, jalat itään päin, ja siinä piirti puukkonsa kärellä maata kolmasti ympäri ja luki:

”Neitsyt Maaria emonen,
puhas muori, muoto kaunis,
kultakäärehet käsissä,
päässä kultaviilekkehet,
kultakenkäset jalassa,
tule tänne, tarvitahan
tekemähän terveyttä.
Vesi juokohon vihansa,
vetäköhön viertehensä
alle soien sammalien,
alle aaltojen syvien.” (PT, 36–37.)

Kokonaisuudessaan *Pietolan tytöt* vaikuttaa vastaavan fennomaanien asettamiin vaatimuksiin kielen suhteen. Teoksessa käytetään puhdasta suomen kieltä, sillä ruotsia hyödynnetään vain säätöerojen esille tuomiseen. Teos todistaa myös hyvin suomen kielen ilmaisuvoiman. *Pietolan tyttöjen* osalta en voi yhtyä Pertti Lassilan (2008, 14) väitteeseen siitä, etteivät kansankirjailijat ylittäneet Aleksis Kiven tasolle kansan kielen käyttäjinä. Mielestäni Meriläinen yhdistää teoksessaan hyvin kansankulttuuria, murteita sekä yleiskieltä. Yhdessä nämä luovat eläväisen ja autenttisen tunnun tekstiin – vaikkakin nykylukijalle ehkäpä välillä hieman haastavankin.

5 Päätäntö

Edellä olen tarkastellut *Pietolan tyttöjen* kansankuvaa sekä kieltä peilaamalla sitä kansankirjallisuuden ilmiön historialliseen taustaan osana fennomaanien kulttuuriprojektia sekä niitä vaatimuksia, joita tämä asettaa kansankirjallisuudelle. Analyysini perusteella *Pietolan tyttöjen* kansankuvan voidaan katsoa vastaavan fennomaanien odotuksia. Kansankuva on säätyrajoja ylläpitävä eikä se vahvista ennakkoluuloja kansan raakuudesta. Kielellisesti teos vastaa fennomaanien vaatimuksiin puhtaasta suomen kielestä sekä kielellisellä monipuolisuudellaan onnistuu näyttämään toteen suomen kielen käyttökelpoisuuden sivistyskielenä.

Kansankuvaa olen tarkastellut pääasiassa teoksen kollektiivisena päähenkilönä toimivan sisarparven, ”tyttöjen” kautta. Heidän kauttaan hahmottuva kansankuva on säätyrajoja tukeva. Tytöt ovat talonpoikaissäätynsä mukaisesti työteliäitä ja heidän ahkeruudestaan seuraava aseman nousu tapahtuu säätyrajoissa. Kun analyysiin tuodaan mukaan myös tyttöjen vanhemmat, Pieto ja Liisa, hahmottuu teoksesta talonpoikaissäädylle hyväksyttävän yhteiskunnallisen aseman nousun kaari: köyhäinavun piiristä pientilallisiksi ja tästä eteenpäin suurtilallisiksi sekä osaksi perhepiirin kukoistavaa talonpoikaaisyhteisöä.

Sivistyksensä puolesta tytöt eivät pyri rikkomaan säätyrajoja. Heidän koulutuksensa tulee pääasiallisesti muilta yhteisön jäseniltä ja keskittyy tilan hoitoon liittyviin taitoihin. Tytöt oppivat kyllä lukemaankin, mutta eivät käy koulua, mikä heijastaa talonpoikaissäädyn mielipiteitä koulusta ajan hukkana.

Tytöt edustavat säätyään myös ulkonäöltään: he ovat vahvoja ja terveitä, työkykyisiä, sekä pukeutuvat arjessaan enemmän käytännöllisesti kuin esteettisten arvojen mukaan. Koristautumisen sekä ylempään säätyyn seurustelusuhteiden kautta pyrkimisen vaarat tuodaan esille Vapun kautta. Vapun herrasuhteet eivät johda avioliittoon vaan hän jää yksin aviottoman lapsensa kanssa. Toisten sisarten avioliitot sekä esiaviolliset suhteet tapahtuvat säätyrajoissa, mutta niidenkin kautta tuodaan teokseen pieniä varoituksia, kuten esimerkiksi Riikan avioliitto varakkaaseen ja nimekkääseen sukuun, minkä myötä hän joutuu miniäksi tiukalle anopille. Hänen vastaparinaan toimii Katri, joka avioituu pientalollisen kanssa ja pääsee emännäksi. Katrin lihomisella tuodaan esille hänen puolisovalintansa edullisuutta. Lihavuuden kehumista käytetään teoksessa yleisesti terveyden ja hyvinvoinnin esille tuomisessa.

Tyttöjen henkilöhahmot eivät kuitenkaan missään nimessä ole täysin ihanteellisia persoonallisuudeltaan tai valinnoiltaan. Näitä paheita ei kuitenkaan tuoda esille humoristisessa sävyssä vaan niiden haitallisuus tuodaan esille epäsuorasti ja sisältäen opetuksen siemenen. Näin ollen teoksessa ei tulla myöskään vahvistaneeksi sivistyneistön epäluuloja.

Teoksesta löytyy viittauksia esiaviolliseen seksiin. Näiden viittausten kautta tuodaan esille niin talonpoikaissäädyn naimakulttuuriin liittyviä vaaroja, kun Kerttu tulee kihlattunsa hylkäämäksi ja synnyttää aviottoman lapsen yksin metsään, kuin myös viettely oman edun tavoittelun nimissä, kun Maija yhteisen yön jälkeen vie kunnollisen Pieton vihille ja välikirjan avulla huijaa Pietolan perinnöksi pojalleen Pentille. Tämän lisäksi varoittava esimerkki annetaan myös hurvittelevasta elämästä sekä uhkarohkeudesta Sannan huviretken yhteydessä tapahtuneen hukkumiskuoleman kautta. Myöskään taikausko ei näyttäydy teoksessa täysin vaarattomana, vaan vanhojen uskomuksien voidaan tulkita näytelleen osaansa Marttaa vaivaavien kouristuskohtausten alkamisessa. Sen sijaan tuodaan esille kristinuskon elämää vakauttavaa voimaa, minkä voidaan myös nähdä olevan linjassa sivistyneistön oletusten kanssa kansasta luonnostaan konservatiivisia ja kristillisiä arvoja edustavina.

Kielellisesti teoksesta piirtyy kuva suomen kielestä värikkäänä ja sanastoltaan rikkaana. Meriläinen tuo esille suomen kielen ilmaisuvoimaa hyödyntäen tietämystään kansanperinteestä sekä paikallisesta murteesta. Teoksessa on paljon murre sanoja sekä erilaisia kielikuvia. Tämän lisäksi henkilö hahmojen puheesta löytyy runsaasti erilaisia sananlaskuja, välillä tytöt jopa tuntuvat keskustelevan niiden avulla. Teoksesta löytyy myös hieman ruotsia, mutta näkemykseni mukaan tämä ei riko fennomaanien vaatimusta puhtaasta suomen kielestä, sillä ruotsia hyödynnetään säätyerojen esille tuomiseen suomenkielisen kansan sekä ruotsinkielisen säätyläistön välillä.

Tutkielmani ilmeisenä heikkoutena on syvemmän kielitieteellisen näkökulman puuttuminen, sillä jotta teoksen kielelliset ansioille voisi todella tehdä kunniaa, vaatisi tämä tuntemusta Kainuun alueen murteista. Tämän takia olen itse joutunut jättämään teoksen murteellisuuden analyysin vähemmälle huomiolle. Teoksen kielestä löytyisikin epäilemättä hedelmällinen tutkimuskohde.

Tämän lisäksi mielenkiintoisina tutkimuskohteina *Pietolan tytöissä* näkisin sen vahvan esifeministisen vireen, tyttöjen sekä tyttöjen ja ulkopuolisten väliset suhteet, tyttöjen eläinsuhteen sekä eläinten representaation teoksessa. Toki myös teoksen suhde esikuvaansa *Seitsemään veljekseen*, aiempaan arkkikirjallisuuteen sekä saksalaiseen kyläkertomusperinteeseen toimisivat epäilemättä myös antoisana tutkimuskohteena. Kaiken kaikkiaan *Pietolan tytöt* on tutkimuksellisesti hyvin mielenkiintoinen ja antoisa teos.

Lähteet

Tutkimuskohde

Meriläinen, Heikki 2013 (1892). *Pietolan tytöt* [= PT]. Helsinki: ntamo.

Tutkimuskirjallisuus

Painetut lähteet

Forsberg, Ulla-Maija 2000. *Suomen sanojen alkuperä: etymologinen sanakirja. 3, R-Ö*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Hakapää, Jyrki 2013. Arkkiveisut: laulettu ja kirjallisen kohtaaminen. Teoksessa Lea Laitinen & Kati Mikkola (toim.), *Kynällä kyntäjät: kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 221–251.

Kontinen, Esa 1991. *Perinteisesti moderniin: professioiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Kurki, Tuulikki 2002. *Heikki Meriläinen ja keskustelija kansanperinteestä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lappalainen, Päivi 2000. *Koti, kansa ja maailman tahraava lika: näkökulmia 1880- ja 1890-luvun kirjallisuuteen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lassila, Pertti 2008. *Syvistä riveistä: kansankirjailija, sivistyneistö ja kirjallisuus 1800-luvulla*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Moilanen, Laura-Kristiina 2008. *Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Moring, Beatrice 1994. *Skärgårdsbor: hushåll, familj och demografi i finländsk kustbygd på 1600-, 1700- och 1800-talen*. Helsinki: Finska vetenskaps-societeten.

Pulma, Panu 1994. Vaivaisten valtakunta. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen, *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva: suomalaisten sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 15–70.

Vilkuna, Kustaa 1983. *Työ ja ilonpito: kansanomaisia työnjuhlia ja kestitöitä*. Helsinki: Otava.

Wirilander, Kaarlo 1974. *Herrasväkeä: Suomen säätyläistö 1721–1870*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Painamattomat lähteet

Kotimaisten kielten keskus 2022a. Loinen. *Suomen murteiden sanakirja*. https://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&word=loinen&sms_id=SMS_162473f970c03bc5868c1633a14916a9 (10.11.2022).

Kotimaisten kielten keskus 2022b. Huonemies. *Suomen murteiden sanakirja*. https://kaino.kotus.fi/sms/?p=article&sms_id=SMS_311400dae90c6de4b6231f182c37d5bd&word=huonemies (10.11.2022).

Viitaniemi, Olli 2013. Pietolan tytöt Jukolan veljesten haastajina – kansalaistumiskertomuksen kainuulainen toisinto. *Kiiltomato* 25.12.2013. <https://kiiltomato.net/critic/heikki-merilaine-pietolan-tytot/> (1.11.2022).